SAKARI YLIVUORI

Mysteriet med den försvunna taktpinnen

Jag snubblade över ett foto i söktjänsten Finna.[1] Sedan dess har jag stirrat på det i timmar och tycks aldrig kunna få nog av detaljerna.[2] Det rör sig om ett svartvitt fotografi där Akademiska Sångföreningen uppträder på Gamla studenthusets trappa i Helsingfors. Enligt databasen är fotot taget på första maj 1910. Jag har studerat sångarnas ansikten, kroppsställningar och klädsel, och varje gång lägger jag märke till något nytt.

Min blick kan dröja sig kvar vid de två sångarna i mitten av bilden, som inte följer dirigenten och inte ens verkar sjunga med de andra – deras munnar är ju stängda. Sedan upptäcker jag en sångare i bildens vänstra överkant som poserar med handen innanför västen, i den position som Napoleon blev känd för. Därpå inser jag att Napoleonposen kanske förstärks av att sångarnas ställningar över lag är oväntat avslappnade: någon lutar sig mot studenthusets vägg medan han sjunger, en annan mot trappträcket. En sångare i den främsta raden har en cigarett i handen. I bakgrunden hänger körens fana, vilket låter antyda att denna första maj inte var särskilt blåsig.

Ingen av detaljerna ovan är dock den egentliga orsaken till att fotot fortsatt besvära mig och varför jag nu skriver om det. Det säregna med fotot återfinns i dirigentens högerhand. Han dirigerar kören genom att vifta med en taktpinne. Pinnens rörelse är konkret bevarad i bilden: det är den enda oskarpa detaljen på fotografiet. Taktpinnens suddiga konturer framhäver dess rörelse men avslöjar också något

1 Finna är en tjänst som samlar databaser och digitalt material från finländska bibliotek, arkiv, museer och myndigheter. Söktjänsten Finna, Nationalbiblioteket, Helsingfors, https://www.finna.fi/.

2 Foto: Akademiska Sångföreningen vid Gamla studenthuset 1910, HK19641219:14, Historiska bildsamlingen, Museiverket, https://www.finna.fi/Record/museovirasto.CBAD943687558F0A9D363C747EB9FFB3?sid=5465070347, (hämtad 14/8 2026).

väsentligt – i den här bilden utgör taktpinnen inte någon rekvisita.

Jag har nyligen gett ut en bok om den finländska körmusikens 1800-talshistoria, och därför har jag gått igenom hundratals gamla foton av finländska körer.[3] En återkommande bildtyp är poseringsfotografiet där kören ställts upp i minutiös ordning. På bilderna håller dirigenterna ofta i en taktpinne. Denna detalj har alltid förbryllat mig, eftersom kördirigenter till skillnad från kapellmästare inte brukar använda sig av någon taktpinne.

Jag har alltid utgått från att taktpinnen på bilderna är en sorts maktsymbol. Min uppfattning bygger till stor del på att de bästa körerna i körtävlingar på det sena 1800-talets och tidiga 1900-talets musikfester belönades med en taktpinne, som alltså var ett slags prispokal. Det var uttryckligen ett prestigeladdat föremål. Ibland var taktpinnen en rituell stafettpinne som skänktes till den nya dirigenten som ett uttryck för vederbörandes makt. Så har jag exempelvis tolkat den taktpinne som Finlands första damkör Vår förening gav sin dirigent sommaren 1864. Som mest hade Vår förening sju (oftast dock endast sex) sångare, så det var snarast en ensemble där dirigenten Thérèse Hahl (född Decker) sjöng den högsta stämman. Hon dirigerade sin grupp genom att sjunga som en ibland dem, vilket gjorde taktpinnen till ett opraktiskt verktyg vid framföranden.[4]

Även emeritusprofessorn i kördirigering Matti Hyökki delar min uppfattning om taktpinnens symbolvärde. Jag intervjuade honom via e-post under arbetet med denna essä, och han berättade: ”När jag började som dirigent för [studentkören] Ylioppilaskunnan Laulajat 1980 fick jag en dirigentpinne, en stadig 30–35 centimeter lång svartvit stav, som tecken på mitt ledarskap.” För Hyökki har taktpinnen han fick en rent symbolisk roll, och han har aldrig använt den vid ett faktiskt framträdande.[5]

3 Sakari Ylivuori, *Äänet joita ei haluttu kuulla. Kriittinen katsaus 1800-luvun suomalaiseen kuoromusiikin historiankirjoitukseen*, Sibelius-Akatemian julkaisusarja 36, Helsinki: Sibelius-Akatemia 2026, https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-329-430-1.

4 Jag har gjort en omfattande studie av Vår förenings historia och även skrivit ett bokmanus på samma ämne, men det väntar fortfarande på sitt förlag.

5 E-postmeddelande från Matti Hyökki till Ylivuori 6/9 2025. I författarens ägo. Citat: ”Aloittaessani YL:n johtajana 1980 sain johtajuuden merkiksi johtajapuikon, 30–35-senttisen mustavalkoisen tukevahkon sauvan.” Samtliga citat på finska har översatts till svenska av MH.

Kort efter att ha sett första maj-fotot hamnade jag av en tillfällighet i repetitionssalen för manskören Muntra Musikanter i Kronohagen i Helsingfors. Från salens vägg stirrade de legendariska dirigenterna på mig från oljemålningarna – med taktpinnar i händerna. Jag hade förstås sett dem tidigare, men efter att jag uppmärksammat första maj-fotot såg jag dem nu med helt andra ögon. Jag insåg att Axel Stenius är den ende som poserar för konstnären. Gösta Sohlström och Carl von Knorring har i stället förevigats i ställningar där de ser ut att dirigera en kör med taktpinne i hand.

En obehaglig känsla av att jag missförstått taktpinnens roll på bilderna började gro i mig. Jag frågade många bekanta körledare ifall dirigenter använde sig av taktpinnar på 1800-talet, men ingen tycktes veta eller ens ha skänkt frågan en tanke.

Så snart repetitionen i Muntra Musikanters sal var över började jag gå igenom de böcker om olika körers historia som jag samlat på mig under årens lopp (ja, jag är en körnörd!). Där uppdagades än fler foton och teckningar av dirigenter med taktpinnar. I synnerhet uppehöll jag mig vid en sida i studentkören Ylioppilaskunnan Laulajats (Y.L.) 70-årshistoria med ett foto av Eero Järnefelts målning ”Vappu Alppilassa Y.L.:n alkuaikoina” (sv. Första maj i Alphyddan i Y.L.:s begynnelse).[6] Dirigentens hand, som på målningen avbildas snett bakifrån, är höjd och håller en tydligt synlig taktpinne. Liknande bilder återfinns även i andra historieverk. I det här avseendet är Akademiska Sångföreningens rikt illustrerade historia från 100-årsjubileet särskilt intressant. I den förekommer både poserande foton med taktpinne och en karikatyrteckning av en dirigent med taktpinne. Den mest spännande bilden finner man dock på sidan 346, en ögonblicksbild av en gemensam repetition med Akademen och Muntra Musikanter som tveklöst leds av en dirigent med taktpinne.[7] Tänk om taktpinnen

6 Något exakt datum för målningens tillkomst finns inte, men sannolikt är den från det tidiga 1890-talet. Olli Metsävainio (toim.), *Ylioppilaskunnan laulajat 6.4.1883–6.4.1958,* Helsinki: Ylioppilaskunnan Laulajat 1958, s. 17.

7 Finn E. Sommerschield (red.), *Akademiska Sångföreningen 1838–1938,* Helsingfors: Akademiska Sångföreningen 1938. Poseringsbilder återfinns på sidorna 210 och 216, karikatyren på sidan 235. Dessutom finns en bild på sidan 405 där dirigenten ser ut att ha en taktpinne i handen. På sidan 168 finns egendomligt nog samma målning av Eero Järnefelt som i det tidigare omtalade verket om Ylioppilaskunnan Laulajat (se not 6). Körens namn nämns inte i verket om

i de gamla dirigentporträtten inte alls var någon rekvisita. Tänk om karikatyrerna av dirigenter med viftande taktpinnar var en återspegling av verkligheten.

En av de tidiga milstolparna i finsk kördirigering är instruktionstexten ”Regler för inövning av körer”, skriven av körledningsundervisningens fader Martin Wegelius. Texten publicerades till stöd för landsbygdskörerna och deras förberedelser inför den första svenskspråkiga musikfesten i Ekenäs i juli 1891.[8] Häftet som utgavs av Svenska folkskolans vänner innehöll både principerna för kördirigering och musikfestens repertoar som de deltagande körerna skulle öva in på förhand. Den stora efterfrågan gjorde att häftet såldes slut.

Om kördirigenterna antogs använda sig av taktpinne skulle man föreställa sig att Wegelius hade nämnt det i sina instruktioner. Jag har läst texten många gånger under årens lopp (och till och med översatt den till finska på min blogg),[9] men jag mindes inga omnämnanden av någon taktpinne, så jag letade reda på texten igen för första gången på åratal. Och sannerligen: ordet ”taktpinne” nämns faktiskt i den långa texten, men bara en gång. Det sker under punkt 12a: ”Vid ett fermat höjes taktpinnen och stannar orörlig; dess slut anges med ett kort slag.”[10]

Taktpinnen nämns inte i någon annan av textens 21 punkter, fastän det också skulle ha varit naturligt att nämna taktpinnens rörelse till exempel i regel 12b, där Wegelius betonar vikten av att dirigentens rörelser är tydliga. Regeln i sin helhet lyder: ”Slå takten *tydligt!* Höj armen så högt, att alla sjungande ser varje taktslag; använd för själva rörelserna endast *handleden*, på sin höjd underarmen, men aldrig överarmen.” [11]

Akademen.

8 Wegelius grundade Helsingfors musikinstitut 1882. Det är i dag känt som Sibelius-Akademin. Martin Wegelius, ”Regler för inövning av körer”, *Svenska Folkskolans Vänners Musikbibliotek* A:1, Helsingfors: Svenska folkskolans vänner 1891. Texten har publicerats digitalt av Svenska folkskolans vänner 2018, https://www.sfv.fi/Site/Data/2942/Files/diverse/Wegelius%20-%20Regler%20fo%CC%88r%20ino%CC%88vning%20av%20ko%CC%88rer.pdf (hämtad 16/11 2025).

9 Sakari Ylivuori, ”Martin Wegelius. Sääntöjä kuorojen harjoittamiseen”, *Maamme laulut* 4/2 2018, https://maammelaulut.blogspot.com/2018/02/martin-wegelius-saantoja-kuorojen.html (hämtad 13/1 2026).

10 Wegelius, ”Regler för inövning av körer”, V.

11 Ibid.

Fastän reglerna alltså bara innehåller ett enda omnämnande är det svårt att förbigå. Taktpinnen som nämns under punkt 12a kan inte tolkas bildligt. Det är en konkret instruktion. Jag började grunna på hur jag ska hitta mer information om taktpinnens användning på Wegelius tid. Jag insåg att jag inte visste om Wegelius själv använde sig av en sådan.

I Lena von Bonsdorffs biografi över Wegelius nämns ordet taktpinne endast en gång, och även då i ett sammanhang som inte har med kördirigering att göra. Omnämnandet betonar snarare taktpinnen som maktsymbol. Det rör sig om ett tidningscitat där pseudonymen Ring beskriver huvudstadens musikkretsar:

> Men tyvärr kunna icke alla wåra musikaliska storheter engång i hufwudstaden finna tillfälle att wisa att den taktpinne de obegagnad nödgats bära i fickan också i deras hand kunde blifwa en marskalksstav […].[12]

Inte heller kunde jag hitta några bilder där Wegelius dirigerar en kör. I äldre litteratur fann jag till sist en hågkomst av Ernst V. Knape om hur det var att sjunga under Wegelius: ”Helst vill minnet i dag fånga bilden av honom sådan han vid musikfesterna stod på sångarestraden: taktpinnen är lyft med en energisk rörelse, den fasta blicken överfar körerna […].”[13]

Jag fortsatte att bläddra bland gamla foton och grämde mig över hur få fotografier det finns av körer som faktiskt sjunger. De iscensatta kabinettfoton, tillgjorda festfoton eller gruppfoton från utflykter, som utgör merparten av fotografierna, dög inte för detta ändamål. I databasen Finna hittade jag oväntat nog ett intressant tidigt exempel där kör och taktpinne förekommer på samma foto. Det är en ögonblicksbild från en konsert som August Mannerheim troligtvis

12 Lena von Bonsdorff, *I väntan på Herkules. Martin Wegelius – banbrytande musikpedagog,* Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner 213, Helsingfors: Svenska folkskolans vänner 2017, s. 186. Citatet publicerades ursprungligen i *Åbo Underrättelser* 21/12 1874 och skildrar den maktkamp som utkämpades bakom kulisserna. Det har alltså ingen direkt koppling till körledning.

13 Ernst V. Knapes tal till Wegelius minne, återgivet i Karl Flodin, *Martin Wegelius. Levnadsteckning*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 1922, s. 539.

tecknat på 1840-talet, där universitetsläraren i musik Fredrik Pacius, som rent av kallats den finska musikens fader, dirigerar en kör med en taktpinne i handen.[14] Bilden är ett intressant historiskt dokument eftersom den visar Pacius stående på scenen vänd mot publiken, det vill säga med ryggen mot orkestern, som man visserligen inte kan se mer av än den främsta radens notställ. Kören och solisten är placerade mellan dirigenten och publiken. För dagens konsertbesökare framstår en sådan scenuppställning som märklig, men den var vanlig på Pacius tid. Faktum är att även dirigenten Robert Kajanus så sent som på 1880-talet ska ha dirigerat ”populärkonserter” på Hotell Societetshuset i Helsingfors vänd mot publiken och med ryggen mot orkestern. Detta trots att han i andra sammanhang dirigerade symfonikonserter ”på modernt vis med ansiktet mot musikerna”.[15]

I denna kontext reduceras emellertid bevisvärdet för August Mannerheims teckning av att också instrumentalister förekommer på scenen. Än i dag griper kördirigenterna ofta efter taktpinnen just i samband med orkesterackompanjerade verk. I slutänden gick jag bet på att hitta en bild där Pacius dirigerar en kör utan orkester. Liksom Wegelius har emellertid även Pacius omskrivits av en sångare i en minnestext där ordet ’taktpinne’ nämns: ”Det var alltid trevligt att sjunga när taktpinnen var i hans hand […].”[16]

Jag satte mitt sista hopp till konsertrecensionerna. Som vittnen på konserter måste väl recensenterna ändå ha dokumenterat om de såg några taktpinnar under framträdandena. Den här idén var inte den sämsta skulle det visa sig. Tvärtom, genom den samtida kritiken började bevismaterialet ta form. Det är faktiskt så digert att jag nöjer mig med några exempel här.[17]

14 Teckning av August Erik Mannerheim, ”Pacius leder en kör”, bild-id XXVII-2006-41b, Helsingfors stadsmuseum, https://finna.fi/Record/hkm.152D7451-01E5-4638-AB97-0E3E6D5CBF57?sid=5178589490 (hämtad 13/1 2026).

15 Kajanus grundade Helsingfors Orkesterförening 1882. Den är i dag känd som Helsingfors stadsorkester. Vesa Sirén, *Suomalaiset kapellimestarit. Sibeliuksesta Saloseen, Kajanuksesta Franckiin*, Helsinki: Otava 2010, s. 32. Citaten: ”populaarikonsertit”; ”uudenaikaisesti kasvot soittajiin päin”.

16 Fabian Dahlström, ”Pacius och körsången”, Seija Lappalainen (red.), *Fredrik Pacius. Musiken som hemland*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 2009, s. 113.

17 Jag sökte recensioner i Nationalbibliotekets (digi.kansalliskirjasto.fi) och Kungliga bibliotekets (tidningar.kb.se) databaser.

Jag kan inte låta bli att börja med Gösta Sohlström, som betraktat mig från väggen i Muntra Musikanters repetitionssal och vars dirigentskap efter en konsert i Stockholm beskrevs på följande vis av kritikern H.V. i den svenska tidningen *Nya Dagligt Allehanda:* ”Särskildt fäste vi oss vid hr. S[ohlström]:s sätt att föra sin taktpinne, om hvilket med skäl kan sägas både *observandum* och *imitandum*” (1889). Några år senare hade studentkören Ylioppilaskunnan Laulajat en ny dirigent, Selim Palmgren, om vilken *Hufvudstadsbladet* skrev att ”han skall hafva hunnit förskaffa sig något mera rutin och teknik i att föra taktpinnen” (1902). Axel Stenius, som även han poserade på Muntra Musikanters salsvägg, beskrevs i *Kotka Nyheter:* ”Därpå steg öfverdirigenten A.R.G. Stenius upp på en framställd stol, höjde taktpinnen, sin spatserkäpp, och ’Modersmålets sång’ brusade fram” (1912).[18]

Jag ska inte uppehålla mig vid fler citat. Jag konstaterar bara att taktpinnen nämns upprepade gånger i kritiken, oftare ju längre bakåt i historien vi rör oss. Jag har därför inte längre anledning att betvivla att kördirigenterna använde sig tämligen flitigt av taktpinnen i 1800-talets Finland. När min förvåning över att denna detalj kan ha passerat så fullständigt obemärkt hade lagt sig inställde sig så småningom en väsentlig fråga: när upphörde i så fall bruket av taktpinnar?

Av Nationalbibliotekets digitala tidningsarkiv att döma började taktpinnarna, eller åtminstone omnämnandet av dem, att försvinna på 1920-talet. Jakten på taktpinnar förde mig till de mest väsensskilda dokument. Exempelvis fann jag ett charmerande videokollage av president Lauri Relanders besök i Tavastehus 1926.[19] Det innehåller två korta filmade snuttar av lokala köruppträdanden utan ljud, men också utan taktpinne. Från samma år finns även en kortfilm om festligheterna på Snellmansdagen där en manskör sjunger utanför Finlands Bank och dirigenten viftar med bara händerna framför kören.[20]

18 Kritik av körframträdanden: ”Finska sångkören M.M. […]”, *Nya Dagligt Allehanda* 21/6 1889; ”Ylioppilaskunnan Laulajat presenterade sig […]”, *Hufvudstadsbladet* 6/12 1902; ”Sång- och Musikfesten i Vasa”, *Kotka Nyheter* 2/7 1912.

19 Kortfilm: ”Republikens Presidents besök i Tavastehus” (1926). Produktion: O.Y. Taide-Filmi A.B., Nationella audiovisuella institutet, https://finna.fi/Record/kavi.elonet_elokuva_692739?sid=5178594440 (hämtad 14/1 2026).

20 Kortfilm: ”Snellmannin päivän juhlallisuudet” (1926). Produktion: Suomi-Filmi OY, Nationella audiovisuella institutet, https://finna.fi/Record/kavi.elonet_elokuva_115292?sid=5178595199 (hämtad 14/1 2026).

Till sist träffade jag den verkliga guldådern: i oktobernumret av *Suomen Musiikkilehti* från 1932 finns en ledare skriven av Martti Turunen med rubriken ”Taktpinne eller ej!” Den refererar en enkät i Sveriges körförbunds tidning *Vår Sång* som väckt häftig diskussion om taktpinnens vara eller icke-vara. Turunen avslutar sin ledartext:

> Slutsumman av allt detta torde vara att taktpinnen blir allt ovanligare i dirigenternas arbete. Men, som jag inledningsvis framförde, bör de dirigenter som upplever att taktpinnen ger dem hjälp och stöd fortsätta begagna sig av den. Det viktigaste är i alla händelser, när allt kommer omkring, det konstnärliga framförandet av kompositioner och inte dirigeringsredskapet – taktpinnen.[21]

Det var inte bara i Sverige som ämnet väckte känslor. Turunens text utlöste en formlig lavin av kommentarer från finska körledare, och tidskriftens redaktion var helt oförberedd på all respons den fick ta emot. Dirigenternas svar publicerades i de två nästföljande numren.[22]

Dirigenternas inställning till taktpinnens användning växlade från den ena ytterligheten till den andra. En del ansåg att ingen generell rekommendation kunde ges eftersom frågan var så oerhört personlig: låt den som finner det nyttigt använda sig av taktpinnen. En del skribenter tog bestämt ställning mot taktpinnen. Det saknades inte heller förespråkare, men motståndarnas tonläge var högre. Somliga ansåg att taktpinnen behövdes vid dirigering av stora grupper men

21 Martti Turunen, ”Tahtipuikko vai ei!” *Suomen Musiikkilehti* 1932:7, s. 93–94. Citat: ”Lopputulos kaikesta tästä lienee se, että tahtipuikko jää yhä enemmän syrjään kuoronjohtajain käytännöstä. Kuitenkin, niinkuin jo alussa esitin, tulee niiden johtajien, jotka tuntevat saavansa apua ja tukea tahtipuikosta, käyttää sitä. Tärkeintä kuitenkin on joka tapauksessa, kun kaikki käy ympäri, sävellysten taiteellinen esittäminen eikä johtamisväline – tahtipuikko.” Martti Turunen var en inflytelserik kördirigent. Förutom att dirigera körer undervisade han också i kördirigering vid Sibelius-Akademin. Dessutom var han direktör för upphovsrättsorganisationen Teosto och ordförande för körförbundet Sulasol.

22 ”Tahtipuikko vai ei?”, *Suomen Musiikkilehti* 1932:8 och 1932:9. Åsikter om taktpinnens användning framfördes av Heikki Klemetti, Väinö Haapalainen, Ilmari Kalkkinen, Kosti E. Könni, Armas Maasalo, Väinö Pesola, Arvi Poijärvi, Vilho Siukonen, Bengt Carlson, Reino Honkakoski, Martti Korpilahti, Edvin Laaksonen, Viljo Mikkola, Vilho Oksa, R. Salojärvi, Oskari Tilli, Elli Tilli, Jaakko Tuuri och Arvo Vainio.

inte för mindre körer. Andra menade att den kunde vara till nytta vid repetitioner men inte vid framföranden. Det påminde mig om det tidigare nämnda fotot från Akademens och Muntra Musikanters repetition. En av dirigenterna ansåg att en vänsterhänt dirigent i vart fall inte borde använda taktpinne, publiken skulle ju få huvudvärk av en pinne i fel hand.

Intressant nog var det många som även lyfte fram taktpinnens symbolvärde. Oskari Tilli från Viborg skrev: ”Taktpinnen i körledarens hand är endast ett maktens tecken.” Ilmari Kalkkinen inkluderade å sin sida en personlig aspekt när han skrev: ”den dirigent som älskar taktpinnen kan ta den största som handen kan fatta om; vid behov kan den rentav representera en slags auktoritet, särskilt för kortväxta direktörer.”[23] Till dessa kortväxta dirigenter räknade Kalkkinen även sig själv.

Armas Maasalo, en i skaran som använde taktpinnen vid repetitioner men inte på konsert, skaldade om sin uppfattning på följande vis:

> Dirigentens uppgift är att hålla samman, befalla och beordra. Därför måste han ha något slags redskap för att upprätthålla disciplinen. I det antika Grekland hade dirigenten järnsporrar, under medeltiden höll dirigenten en järnstång i sin hand, senare en lätt pappersrulle, men vid det 18:e århundradets början fattade dirigenten återigen ett allvarsammare instrument i handen – taktpinnen. […] Men när räkenskapens timma (konserten) kommer, avstår jag frivilligt från taktpinnen, stiger obeväpnad inför skaran av sångare och vänder ryggen åt fienden (publiken).[24]

23 Ibid., Tillis text: 1932:9, s. 125, Kalkkinens text: 1932:8, s. 110. Citaten: ”Tahtipuikko kuoronjohtajan kädessä on ainoastaan mahtavuuden merkki.”; ”se johtaja, joka rakastaa puikkoa, voi ottaa niin suuren kuin näpit kestävät; tarvittaessa se voi edustaa eräänlaista auktoriteettiakin etenkin pienikasvuisille tirehtööreille.”

24 Ibid., 1932:8, s. 111. Citat: ”Johtajan tehtävä on pitää koossa, käskeä ja määrätä. Sentähden täytyy hänellä olla joku väline, jolla hän voi ylläpitää kuria. Antiikin Kreikassa oli kapellimestarilla rautakannukset, keskiaikana johtajalla oli kädessään rautasauva, myöhemmin kevyt paperirulla, mutta 18 vs:n [vuosisadan] alussa otti johtaja jälleen käteensä vakavamman välineen – tahtipuikon. […] Mutta kun tilinteon hetki (konsertti) tulee, luovun minä vapaaehtoisesti tahtipuikosta, astun aseettomana laulajajoukon eteen sekä käännän selkäni viholliselle (yleisölle).”

Även om texternas författare var oense med varandra visar deras alster otvetydigt att bruket av taktpinnar redan hunnit bli sällsynt i körkretsar 1932 utan att för den skull helt ha försvunnit. Flera av dirigenterna som var för avskaffandet uppgav att de hade slutat med taktpinne redan under 1900-talets tidiga år. Arvi Poijärvi säger att den nya generationens taktpinnlöshet troligen berodde på att ”var och en av dem hade sin naturliga förebild i vår avgud och lärofader Kuisma” (smeknamnet på det tidiga 1900-talets mest betydande kördirigent Heikki Klemetti).[25] I sitt eget inlägg berättar Klemetti att han efter att först ha övergått till mindre och lättare pinnar slutligen övergav dem helt såsom varande onödiga.[26]

***

I mitt sökande efter den försvunna taktpinnen har jag genomlevt en överraskande dramatisk båge. När det visade sig att min tolkning av taktpinnens rent symboliska roll i äldre körbilder var felaktig kände jag närmast skam. Jag trodde mig ha förknippat bilderna med något som inte fanns där. Men en debatt som jag senare fann i *Suomen Musiikkilehti* visade att min tolkning kanske ändå inte var alldeles fel: när taktpinnens praktiska betydelse minskade under 1900-talets första decennier såg många – i synnerhet den yngre generationens dirigenter – den som ett externt maktmedel man helst ville bli kvitt.

I ljuset av detta får Martin Wegelius instruktioner från 1800-talet en ny och modern genklang. Regel nummer 20 i texten ”Regler för inövning av körer” betonar nämligen att inget i kördirigentens agerande får komma mellan publiken och musiken. Under repetitioner kan dirigenten använda yviga gester, men vid framförandet måste rörelserna vara små och diskreta: ”Inför offentligheten är därför den bäste dirigenten den, som så mycket som möjligt tilldrager sig körens, så litet som möjligt publikens uppmärksamhet.”[27] Dirigenten är en facilitator, inte en aktör – och denna tanke upprepade ju de unga dirigenterna i sina egna texter även om de inte hänvisade till Wegelius.

25 Ibid. 1932:8, s. 111. Citat: ”oli itse kullakin luonnollisena esikuvana epäjumalamme ja oppi-isämme Kuisma”.

26 Ibid. 1932:8, s. 110.

27 Wegelius, ”Regler för inövning av körer”, VIII.

När jag i tanken återvänder till första maj-fotot från 1910 ser jag inte längre ett egendomligt sammanträffande. Jag ser en gest som fångades på kamerans film för att den verkligen inträffade. I dirigentens hand ser jag ett redskap som var en symbol och ett verktyg på en och samma gång. Första maj-fotots taktpinne lyser i sin rörelse. Den är en glimt av en värld där dirigerandets rutiner ännu inte hade stelnat i den form som vi känner i dag. Fotot påminner om att det ibland är just i de oskarpa konturerna som de viktigaste observationerna låter sig göras.

Översättning till svenska: Mattias Huss